

Collectief verzet een mythe?

In september vorig jaar ontstond er op mijn Facebook-timeline enige opwinding toen bekend werd dat de VN in haar nieuwe *Urban Agenda* expliciet het 'right to the city-concept' had opgenomen. Waar sociale wetenschappers in verschillende disciplines al jarenlang discussie voeren over hoe dit abstracte, moeilijk te definiëren concept in praktijk gebracht zou kunnen worden, is het nu voor het eerst terug te vinden in een internationaal onderhandeld beleidsdocument. Kort gezegd komt het erop neer dat overheden gestimuleerd worden meer aandacht te besteden aan de leefsituatie, veiligheid en maatschappelijke participatie van de meest kwetsbare inwoners van hun snelgroeïende steden, in plaats van het tegemoetkomen aan de wensen van het bedrijfsleven. De privatisering van publieke ruimte, het criminaliseren van daklozen, gedwongen huisuitzettingen als gevolg van gentrificatie, maar ook de erbarmelijke situatie waarin veel vluchtelingen noodgedwongen verkeren, zijn derhalve punten die de komende twintig jaar hoger op de VN-agenda komen te staan.

Ondanks het enthousiasme dat dit teweegbrengt onder aanhangers van het concept, is en blijft *the right to the city* voor velen iets ongrijpbaars. Zoals Peter Marcuse bijvoorbeeld al eens kritisch opmerkte: 'wiens recht, welk recht, en tot welke stad?' Wie Lefebvres boek uit 1968 heeft gelezen, waarin hij de term (*'le droit à la ville'*) voor het eerst lanceerde, weet dat volgens zijn visie alle inwoners van steden hun eigen (abstracte) 'ruimte' moeten kunnen creëren, toe-eigenen en beheren. Daarbij moet de controle van de 'machtshabbers', oftewel de kapitalisten en de staat, worden uitgedaagd. Ook David Harvey, die later zijn licht over het concept heeft laten schijnen, legt de nadruk op het 'collectief' veranderen van steden en daarbij van 'onszelf'. Daarbij besteedt Harvey overigens nadrukkelijk aandacht aan het gebruik van geweld, en hoe de bourgeoisie in het verleden op agressieve wijze fysieke ingrepen in het stedelijk weefsel heeft doorgevoerd met als doel de macht te handhaven. Denk hierbij bijvoorbeeld aan de radicale ingrepen van baron Hausmann in het Parijs van de 19e eeuw. Daarmee vraagt Harvey zich in feite hardop af wanneer het voor de slachtoffers van dergelijke claims op de stedelijke ruimte gelegitimeerd is om, op evenzeer gewelddadige wijze, in verzet te komen. Vanuit een neo-marxistisch perspectief wordt hier ongetwijfeld anders over gedacht dan onder de meer elitaire, conservatieve stadsbewoners, die er een iets ander normen- en waardenpatroon op zullen nahouden. Brengt ons toch weer terug bij de vragen van Marcuse: wat is nu precies het 'collectieve recht' op de stad?

Verzet hoeft uiteraard niet per definitie collectief van aard te zijn, en zeker niet altijd een gewelddadig karakter te hebben, om toch effect te bewerkstelligen. Daarnaast kan verzet ook ontstaan vanuit overheidsinstellingen zelf, bijvoorbeeld in geval van botsende ideeën of belangen tussen verschillende schaalniveaus. Een mooi voorbeeld daarvan is dat de Amsterdamse politie in 2011

niet akkoord ging met het door de nationale overheid in Den Haag ingevoerde boerka-verbod, en besloot dit niet te handhaven. In dit themanummer zijn er nog veel meer voorbeelden te vinden van kleinschalig en vreedzaam verzet, vaak uit onverwachte hoek.

Persoonlijk vind ik het overigens altijd interessant om te kijken hoe statements van actiegroepen of individuen zichtbaar zijn in de openbare ruimte. Waar Josse de Voogd in zijn artikel in dit nummer al refereert aan boodschappen als 'stop de groene leugen' die zichtbaar zijn in Nederlandse vissersplaatsen, hoef je in veel Europese steden maar om je heen te kijken om stickers en slogans met allerhande uitdagende politieke boodschappen te aanschouwen. Dit zijn in hoofd- en universiteitssteden voornamelijk 'links-activistische' statements, zoals in Dublin (*'no Queen here!'*), Glasgow (*'boycott Israeli products'*), Amsterdam (*'diervriendelijk vlees bestaat niet'*) en Gent, waar pal voor mijn huis iemand die minder gecharmeerd is van de politieke partij N-VA laat weten 'geen derde rijk in onze mooie wijk' te willen. Een interessante casus in deze is de Oost-Duitse stad Dresden, dat ik het afgelopen jaar regelmatig heb bezocht. Waar in de alternatieve Neustadt Che Guevara menig lantaarnpaal siert en vluchtelingen hartelijk welkom worden geheten, zijn er met name in de naoorlogse *plattenbau*-wijken veel steunbetuigingen aan de extreemrechtse beweging Pegida te zien. Het feit dat stickers plakken niet is voorbehouden aan progressieve groeperingen, weet iedereen die wel eens voet buiten de centrumstedelijke bubbel zet. Wie bijvoorbeeld het platteland van Servië bezoekt, weet al snel de ogen van de radicaal-nationalistische Vojislav Šešelj op zich gericht, terwijl overal op de muur staat gekalkt dat Kosovo aan hen toebehoort. En ook toen ik onlangs vanaf de laatste bushalte in Purmerend een stukje door de Noord-Hollandse polder liep om mijn ouders te bezoeken, werd mij visueel medegedeeld dat 'Zwarte Piet moest blijven', en zag ik zelfs een – inmiddels gelukkig alweer half verwijderde – sticker van de neonazistische Nederlandse Volks-Unie.

Het is mij in ieder geval duidelijk dat er talloze, en zeer diverse groeperingen zijn die zich geroepen voelen te rebelleren tegen de heersende macht en de daarbij behorende opvattingen. Juist daarom is het dus ontzettend lastig om zoiets als 'the right to the city' effectief door te voeren, met steun van het zogenaamde collectief. De jarenlange moeite die het nu al kost om 'universele' mensenrechten in te voeren is in dat opzicht een weinig hoopgevende voorbode. Als deze AGORA een ding aantoont is het dat steden nog altijd plekken zijn van verbroedering en verzet, maar ook van diversiteit en onderling conflict. Juist dit soort interacties tussen mensen maken steden tot de fascinerende plekken die ze nog altijd zijn, en hopelijk altijd zullen blijven.

Jorn Koelemaij – Hoofdredactie AGORA

COVERFOTO

Verklede protestant tijdens protest in Hong Kong
Bron: istoletv (Flickr)

INFOGRAPHIC

Vormgeving: Elke D'Haenens
Bron: Nationaal Kiezersonderzoek (NKO), CBS